

*E.E.Allahverdiyev, G.R.Nəsibova,
A.A.Məmmədova, E.M.Məmmədova
AR Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi
Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti
Gəncə ş., Ozan küç., 210
E-mail: allahverdiemin69530502@gmail.com*

İNƏKLƏRDƏ DOĞUM PAREZİ VƏ ONUN MÜALİCƏSİ

Bu gün ölkənin aqrosənaye kompleksinin inkişafı şəraitində südçülük sahəsi mühüm rol oynayır. Bu sahənin fəaliyyətinin səmərəliliyini artırmağın yollarından biri də “bir tərəfli” seleksiya üsuludur ki, onun əsas məqsədi yüksək məhsuldar heyvanların əldə olunmasıdır. Bununla əlaqədar olaraq törəmə prosesinin intensivləşdirilməsi ön plana çıxır. Bu prosesin düzgün təşkili üçün aşağıdakılar həlledici əhəmiyyət daşıyır: heyvanların yemlənməsi və saxlanması qaydalarına dəqiq əməl olunması, baytarlıq tədbirlərinin savadlı şəkildə yerinə yetirilməsi.

Bu məsələlərdən biri də mineral maddələr (xüsusilə Ca, P, Mg) və vitaminlər (A, E, D) üzrə qeyri-balanslaşdırılmış rasionlardan istifadə olunmasıdır. Bu hal yüksək məhsuldarlıqlı heyvanlarda aşağıdakı fəsadlara səbəb ola bilər: reproduktiv sisteminin xəstəlikləri, servis-periodun uzanması, doğuş prosesinin pozulması, doğuşdan sonrakı dövrün xəstəlikləri, xüsusilə də doğuşdan sonrakı hipokalsemiya [1, 2, 5].

Açar sözlər: inək, hipokalsemiya, doğum parezi, qlükoza, insulin, süd vəzi

Giriş

Son illərdə Azərbaycanda südçülük sahəsinin inkişafına xas olan əsas xüsusiyyətlərdən biri inəklərin sayının azalması fonunda südün ümumi istehsal həcminin nisbətən sabit qalması və məhsuldarlığın bir qədər artmasıdır. Belə şəraitdə sahənin gələcək inkişafına dair problemlərin həllində qabaqcıl yerli və xarici təcrübənin, eləcə də praktik tədqiqatların əhəmiyyəti daha da artır. Məhsul artım dinamikasının planlaşdırılan şəkildə yüksəldilməsi əsasən inəklərin məhsuldarlığının əhəmiyyətli dərəcədə artırılması və heyvanların bəslənməsi sahəsində əldə olunan nailiyyətlərin fəal tətbiqi hesabına mümkündür.

İri buynuzlu heyvanların yetişdirilməsində aktual problemlərdən biri yüksək məhsuldar heyvanlarda doğuşdan sonrakı patologiyaların yüksək faizlə baş verməsidir [1, 2]. Bu problemlər arasında iri buynuzlu heyvanlarda hipokalsemiya xüsusi önəm daşıyır. Bu hal tez-tez doğuşdan sonrakı parez formasında özünü göstərir və kənd təsərrüfatına əlamətdar dərəcədə iqtisadi ziyan vurur.

Təcrübi hissə

Bu xəstəlik zamanı qanda şəkərin miqdarı kəskin şəkildə azalır (hipoqlikemiya) və bununla yanaşı, qanda kalsium səviyyəsi də kəskin şəkildə düşür (hipokalsemiya). Bu hal qalxanabənzər və mədəaltı vəzlərin funksiyalarının pozulması nəticəsində baş verir. Parez həmçinin cinsiyyət orqanlarından və doğuş prosesində iştirak edən digər daxili orqanlardan gələn impulslar nəticəsində sinir sisteminin həddindən artıq gərginləşməsi ilə əlaqələndirilir. Xəstələnmiş heyvanlarda dərinin səthi hissiyatı zəifləyir və ya itir, orqanizmin xəstəliklərə qarşı müqaviməti azalır. Həzm traktının hərəkət, sekretor və baryer funksiyalarında pozğunluqlar müşahidə olunur. Bununla yanaşı, həzm pozğunluqları, zəhərlənmə əlamətləri və maddələr mübadiləsinin pozulması meydana çıxır [5, 6].

Doğum parezinin mənfi nəticələri yalnız sağlamlığın kəskin şəkildə pisləşməsi və süd məhsuldarlığının itkiləri ilə məhdudlaşmır - bu hal yanaşı xəstəliklər üçün əlverişli şərait yaratdığı üçün heyvanın ümumi sağlamlığının pisləşməsinə, özünü pis hiss etməsinə və iqtisadi zərərlərə səbəb olur [7]. Parezin uzun müddət davam etməsi heyvanın arıqlamasına, ürək-damar, sidik-cinsiyyət sistemlərində pozğunluqlara və qaraciyərdə distrofik dəyişikliklərə gətirib çıxarır. Buna görə də bu patologiyaya malik heyvanlar baytarlıq sahəsində ciddi problem olaraq qalırlar [3, 4].

Doğum parezinin mənfi təsiri təkcə heyvanın sağlamlığının ciddi şəkildə pisləşməsi və süd məhsuldarlığının azalması ilə məhdudlaşmır. Eyni zamanda bu vəziyyətlə yanaşı xəstəliklərin inkişafı üçün əlverişli şərait yaratdığına görə heyvanın ümumi sağlamlığının pisləşməsinə və iqtisadi zərərə səbəb olur. Parezin uzunmüddətli gedişi heyvanın arıqlamasına, ürək-damar və sidik-cinsiyyət sistemlərinin pozulmasına, həmçinin qaraciyərdə distrofiya hallarına gətirib çıxarır. Buna görə də bu patologiyaya malik heyvanlar baytarlıq sahəsində ciddi problem olaraq qalır.

Bu işin məqsədi - inəklərdə doğum parezinin müalicə üsullarının effektivliyinin öyrənilməsi olmuşdur.

Təcrübəni aparmaq üçün 2 -3 dəfə bala vermiş orta çəkisi 500-550 kq olan inəklər seçilmişdir.

Doğum parezinin klinik əlamətlərinin müəyyən edilməsi məqsədilə təsərrüfatda aşağıdakı diaqnostik tədbirlər həyata keçirilmişdir: anamnezin toplanması, inəklərə baxış, bədən temperaturunun ölçülməsi (termometriya), nəbzın ölçülməsi və işgənbənin təqəllüsünün yumruq vasitəsi ilə dərin palpasiyası.

Doğum parezinin aydın ifadə olunmuş klinik mənzərəsi doğuşdan 12–28 saat sonra müşahidə olunmuşdur. Xəstə heyvanlar süst vəziyyətdə, gövşəmənin tam olmaması müşahidə edilirdi. Onlar ayaqlarını altına yığaraq uzanmış vəziyyətdə olurdular. Baş bədənə bir yanına burulmuş, bəbəklər genişlənmiş, işığa reaksiyası zəif, baxışlar mənasız olmuşdur. Dərinin səthi hissəsinin hissiyatı azalmışdır. Ağız yarıaçıq olmuş, dil bayıra çıxmış, udma refleksində pozğunluq müşahidə olunmuşdur. Bədən temperaturu normal göstəricilərdən 0,5–1,0 °C aşağı, yəni 36,5–37,0 °C olmuşdur. Buynuzlarda və ətraflarda palpasiya zamanı hipotermiya qeydə alınmışdır.

Hipokalsemiyanın klinik əlamətləri olan heyvanlardan klinik və biokimyəvi tədqiqatlar üçün qan nümunələri götürülmüşdür. Qan quyruqaltı venadan vakuumlu sınaq şüşələri vasitəsilə götürülmüşdür. Hər bir müayinə üçün bir heyvandan götürülən qan miqdarı 10 ml təşkil etmişdir.

Eritrositlərin çökmə sürəti T.Q.Pançenkov üsulu ilə müəyyən edilmişdir. Qan hüceyrələrinin miqdarı Qoryayev kamerası ilə hesablanmışdır. Leykogramma üçün Romanovski-Gimza üsulu ilə boyanmış preparatlar istifadə olunmuş və Filippçenko üzrə üçgözlü üsulla 100 leykositin differensial hesabı aparılmışdır.

Biokimyəvi analiz zamanı qanda aşağıdakı göstəricilər müəyyən edilmişdir: ümumi zülal, albuminlər, qlobulinlər, sidik cövhəri, sidik cövhərinin azotu, kreatinin, bilirubin, ALT (alanin aminotransferaza), AST (aspartat aminotransferaza), amilaza, qlükoza, xolesterin, ümumi kalsium, fosfor, karotin.

Aparılmış klinik və diaqnostik tədqiqatlar əsasında iri buynuzlu heyvanlarda doğuşdan sonrakı parezin müalicəsi üçün iki müalicə sxemi hazırlanmış və istehsalat şəraitində tətbiq edilmişdir.

Müalicə zamanı bədən temperaturu (termometriya), nəbz və tənəffüs hərəkətlərinin sayı qeydə alınmış, həmçinin palpasiya üsulu ilə işgənbənin təqəllüsü müəyyən edilmişdir.

İnəklərdə doğum parezi zamanı preparatların istifadə sxemi

№	Preparat (təcrübə qrupları)	sağalıb			
		Yeridilməsi	Baş sayı	İnək (baş sayı)	Faiz %
1	<i>Kontrol</i> “Kamaqsol-Q” (kalsium-xlorid 10 qr, maqnezium xlorid-6 qr, maqniy -3 qr, nipaquin-0,05 qr, qlükoza 40 qr, distillə su 100 ml)	2	5	4	90
2	<i>Təcrübə</i> “Polivel” (70% qlükoza məhluli (28 qr), 70 ml 2% novokain məhlulu (1,4 qr), kalsiy borqlükonat 30 ml, 10 ml ASD-2 və 20 ml 70% etil spirti	1	5	5	10

Nəticə

Təcrübə qrupundakı heyvanlara preparatın qarındaxili yeridilməsindən sonra ilk üç sutka ərzində sağalma dinamikası müşahidə olunur. Sonrakı günlərdə isə onların vəziyyəti sabitləşmiş və sağlam heyvanların göstəricilərindən fərqlənməmişdir.

Müalicənin nəticələri preparatların son venadaxili və qarındaxili yeridilməsindən 3, 24, 48 saat və 3 sutka sonra qiymətləndirilmişdir. Qiymətləndirmə aşağıdakı göstəricilər əsasında aparılmışdır: heyvanın ümumi süstlüyünün olub-olmaması, ayağa qalxması, xəstəlik əlamətlərinin zəifləməsi, iştaha, ümumi titrəmə, bədən temperaturu (xüsusilə, buynuzlar və ayaqlarda), reflekslərin olub-olmaması, dilin iflic nəticəsində sallanması, düz bağırsaqda quru nəcis kütləsinin mövcudluğu, timpaniyanın olub-olmaması, uzanma zamanı boynun xarakterik S-şəkilli ayrılığı və qan serumunun biokimyəvi göstəriciləri.

Cədvəl 1-də göstərilən məlumatlara əsasən, “Polivel” preparatının qarındaxili tətbiqi əsas müalicə ilə müqayisədə inəklərin sağalma faizini 10,0% artırmağa imkan vermiş, dərmanın tətbiq tezliyi bir dəfəyə qədər azalmışdır. Bu üsul sadədir və istənilən şəraitdə istifadə üçün əlçatandır.

“Polivel” kompleks preparatının inəklərdə tətbiqi müalicə tədbirlərinin effektivliyini artırmaqla yanaşı, qarın boşluğu orqan və toxumalarına mənfi təsir göstərmir, baytar mütəxəssislərinin əmək xərclərini azaldır, ekoloji cəhətdən təmiz məhsul əldə etməyə, məhsuldarlığı artırmağa, dərman tətbiqindən sonrakı fəsadların və patologiyaların təkrarlanmasının qarşısını almağa imkan verir.

Xəstə inəklər üzərində aparılan müşahidələr zamanı müəyyən edilmişdir ki, müalicə tədbirləri ilk növbədə heyvanın fizioloji vəziyyətinin normallaşdırılmasına, habelə laktasiyanın və südün keyfiyyətinin azalması ilə bağlı olan cinsiyyət sistemində və həmçinin iri buynuzlu dişli heyvanların ürək-damar sistemində fəsadların qarşısının alınmasına yönəldilmişdir.

Aparılmış tədqiqatlara əsasən, hipokalsemiyadan şübhələndikdə yalnız ümumi kalsiuma deyil, həm də ionlaşdırılmış kalsiuma dair analizlərin aparılması tövsiyə olunur. Bu, xəstəliyin daha erkən və dəqiq diaqnozuna, həmçinin effektiv müalicə tədbirlərinin vaxtında başlanmasına imkan verir.

ƏDƏBİYYAT

1. Nəsibov F.N., Verdiyeva L.E. Baytarlıq mamalıği // Elm və Təhsil // Bakı, 2023.
2. Əhmədov Ə.Q., İsgəndərov T.B. Baytarlıq mamalıği, ginekologiyası, kənd təsərrüfatı heyvanlarının süni mayalandırılması və rüşeymin transplantasiyası (köçürülməsi). Gəncə, 2010, s. 194-196.
3. Nəsibov F.N., Əhmədov Ə.Q., Verdiyeva L.E. Kənd təsərrüfatı heyvanlarının süni mayalanmanın texnologiyası və təşkili. Bakı, 2014. 182 s.
4. Радионов Р.В. Ветеринарное акушерство, гинекология и биотехника размножения. Воронеж: Мичуринский ГАУ, 2022. С. 82.
5. Болгов А.Е. Повышение воспроизводительной способности молочных коров/ А.Е.Болгов, Е.П.Карманова, И.А.Хакана, М.Э.Хуобонен. Изд-во «Лань», 2010. 896 с. ISBN 978-5-7367-0616-7
6. Гавриш В.Г. Современный справочник врача ветеринарной медицины. Новая концепция традиционных и нетрадиционных методов борьбы с болезнями животных / В.Г.Гавриш, А.В.Егунова, В.А.Сидоркин. Изд. 9-е, испр. и доп. Ростов н/Д.: Феникс, 2008. 576 с. ISBN 5-7011-3697-8
7. DeGaris PJ, Lean IJ, Milk fever in dairy cows: a review of pathophysiology and control principles, Vet J 176 (1), 2007, p. 58-69.

УДК 619

*Э.Э.Аллахвердиев, Г.Р.Насибова,
А.А.Мамедова, Э.М.Мамедова
Азербайджанский Государственный Аграрный Университет, г. Гянджа
Министерства Сельского Хозяйства АР*

РОДИЛЬНЫЙ ПАРЕЗ У КОРОВ И ЕГО ЛЕЧЕНИЕ
РЕЗЮМЕ

Ключевые слова: корова, гипокальцемия, родильный парез, глюкоза, инсулин, молочная железа

Сегодня в условиях развития агропромышленного комплекса страны молочная отрасль играет важную роль. Одним из путей повышения эффективности этой отрасли является метод «одностороннего» отбора, главной целью которого является получение высокопродуктивных животных. В связи с этим, на первый план выходит интенсификация селекционного процесса. Для правильной организации этого процесса решающее значение имеют: строгое соблюдение правил кормления и содержания животных, грамотное проведение ветеринарных мероприятий.

Одной из таких проблем является использование несбалансированных по минеральным веществам (особенно Са, Р, Mg) и витаминам (А, Е, D) рационов. Это может привести к следующим осложнениям у высокопродуктивных животных: заболеваниям репродуктивной системы, удлинению сервис-периода, нарушению родов, заболеваниям послеродового периода, особенно послеродовой гипокальцемии [1, 2, 5].

*E.E.Allahverdiyev, G.R.Nasibova,
A.A.Mamedova, E.M.Mamedova
Azerbaijan State Agrarian University, Ganja
Ministry of Agriculture of the Republic of Azerbaijan*

PARENTAL PARESIS IN COWS AND ITS TREATMENT
SUMMARY

Keywords: cow, hypocalcemia, puerperal paresis, glucose, insulin, mammary gland

Today, in the context of the development of the country's agro-industrial complex, the dairy industry plays an important role. One of the ways to improve the efficiency of this industry is the method of "unilateral" selection, the main goal of which is to obtain highly productive animals. In this regard, the intensification of the selection process comes to the fore. For the correct organization of this process, the following are of decisive importance: strict adherence to the rules of feeding and keeping animals, competent implementation of veterinary measures.

One of these issues is the use of unbalanced diets in terms of minerals (especially Ca, P, Mg) and vitamins (A, E, D). This can lead to the following complications in high-yielding animals: diseases of the reproductive system, prolonged service period, impaired parturition, diseases of the postpartum period, especially postpartum hypocalcemia [1, 2, 5].

Daxil oldu: 30.06.2025-ci il